

DI SẢN VĂN HOÁ HỘI AN -

Nhìn lại hơn một phần tư thế kỷ bảo tồn trong phát triển đô thị

GS.TS.KTS. HOÀNG ĐẠO KÍNH*

Chúng tôi có niềm phúc lớn là một trong những người khởi xướng nghiên cứu bảo tồn di sản đô thị Hội An từ năm 1982. Suốt 26 năm qua, chúng tôi trực tiếp tham gia hoặc theo dõi không gián đoạn sự nghiệp này. Thiết nghĩ, chúng tôi phần nào có quyền và có trách nhiệm bày tỏ sự nhìn nhận về những gì đã làm được và đưa ra gợi ý về những gì cần làm tiếp.

Dưới đây, chúng tôi xin trình bày tuần tự 3 nội dung:

- Những việc đã làm và có kết quả.
- Những vấn đề nảy sinh và bắt đầu nhận ra.
- Một vài gợi ý cho thời gian tới.

1- Những việc đã làm có kết quả

1- Hội An là di sản đô thị đầu tiên ở Việt Nam được gọi đúng tên, được nghiên cứu từ nhiều phương diện, bởi nhiều lực lượng chuyên môn khác nhau, trên cơ sở phương pháp luận và bài bản kỹ thuật tương ứng.

Năm 1982, tiểu ban Ba Lan- Việt Nam về trùng tu di tích kiến trúc Chăm (gồm chuyên gia phía bạn do kiến trúc sư K.Kwiatkowski và cán bộ của Trung tâm Bảo quản và tu bổ di tích

Trung ương do TS.KTS. Hoàng Đạo Kính chỉ đạo) bắt đầu nghiên cứu phố cổ Hội An, với tư cách là một di sản đô thị, kéo dài trong 4 năm. Chúng tôi thực hiện đầy đủ quy trình và bài bản khảo cứu di sản đô thị, khác biệt với cách làm đối với di tích, như sưu tầm tư liệu, nghiên cứu sự hình thành và tiến hoá đô thị- cảnh; khảo sát và nhận biết đặc điểm hình thái và kiến trúc bằng tiếp cận chuyên ngành; kiểm kê và điều tra từng căn nhà theo phương pháp thống kê học đúng theo hệ tiêu chí; đo vẽ những ngôi nhà tiêu biểu; thực hiện việc phân loại theo thể loại, niên đại, giá trị, tình trạng kỹ thuật; lập sơ đồ khu phố cổ hiển thị sự đúc kết các dữ liệu. Đây là một thành quả nghiên cứu hữu ích, bởi nó là xuất phát điểm cho mọi bước tiếp theo về bảo tồn di sản đô thị Hội An. Nó là cái mà trong nghiên cứu các di sản đô thị khác ở ta xem ra vẫn thiếu. Những tích lũy từ thời kỳ ấy là cơ sở tin cậy cho Hội thảo khoa học đầu tiên về di sản văn hoá Hội An năm 1985, mà ở thời điểm đó còn ít người biết tới và không ít người biết mà chưa nhận ra.

Thời kỳ thứ 2 nghiên cứu và bảo tồn Hội An bắt đầu từ những năm 90 bởi sự tham gia của các chuyên gia Nhật Bản từ trường Đại học Nữ

* HỘI KIẾN TRÚC SƯ VIỆT NAM

Chiêu Hoà, dưới sự điều hành của TS.KTS. H.Tomoda, với nhiều kiến trúc sư và nhà khảo cổ (không riêng từ cơ sở đào tạo này). Các nhà chuyên môn Nhật Bản thăm dò và khai quật khảo cổ học; điều tra và đánh giá đặc điểm hiện trạng các di tích; hướng dẫn xây dựng và thực thi các dự án trùng tu; đầu tư một phần kinh phí cho các dự án này. Đóng góp nổi trội của họ là sự khảo cứu kỹ lưỡng cấu trúc gỗ; là việc đem so sánh chúng với kiến trúc gỗ ở Nhật; là việc hướng dẫn bài bản và kỹ thuật tu sửa nhà cổ, từ khâu xây dựng hồ sơ hiện trạng, phân tích nguyên nhân hư hại đến giải pháp chi tiết về gia cố và thay thế khi bắt buộc. Đóng góp nổi trội nữa của họ chính là việc in ấn mau lẹ các kết quả nghiên cứu, tuyên truyền trên phạm vi rộng, điều mà chúng ta yếu kém.

Trong 26 năm qua, nhiều cơ quan và tổ chức khoa học khác từ Trung ương đến địa phương đã dành nhiều công sức cho công cuộc nghiên cứu Hội An. Cùng với sự quan tâm đặc biệt đến địa hạt khảo cổ học và di sản kiến trúc đô thị và nhiều lĩnh vực khác nữa, góp phần làm cho Hội An, đến hôm nay, là một tài nguyên lịch sử- văn hoá và kiến trúc được thâm canh hơn cả về phương diện nghiên cứu.

Những sự vận dụng phương pháp luận khoa học lịch sử, sự tiếp cận bản chất văn hoá của văn vật và sự thâm nhập vào tế bào của di sản bằng công cụ của nhà khảo cổ học và nhà nghiên cứu kiến trúc, chính là sự đảm bảo cho việc thiết lập các cơ sở khoa học nhất thiết trong nhận thức di sản, với mọi biểu hiện mà thời gian để lại, trong hoạch định chiến lược ứng xử, duy nhất không làm tổn thương, duy nhất có khả năng duy trì sự trường tồn cho di sản.

2- Di sản Hội An ngay từ đầu và ngày càng được nhận thức toàn diện hơn và đầy đủ hơn với tư cách là một phức hợp di sản lịch sử, văn hoá, nhân văn, kiến trúc đô thị.

Phức hợp có một không hai này là sự hiện hữu của cấu trúc cộng cư dạng đô thị thời Trung đại, là thị- cảng cận biển duy nhất ở ta thời ấy. Hội An hàm chứa những dấu ấn của sự tiến hoá đô thị và thương cảng qua các thời kỳ, với những di chỉ khảo cổ học và những vết tích còn

nhận biết được trên mặt đất; có sự hiện thân của một trong những di sản phố thị hiếm hoi là khu phố cổ, lưu giữ đồng bộ các thiết chế kiến trúc đặc trưng, ra đời vào các thế kỷ XVII- XVIII- XIX và sau này. Hội An là sản phẩm của sự cộng sinh văn hoá nhiều dân tộc và nhiều thời; nó là tàn dư của lối sống thị dân tại một chốn thị- cảng xưa kia và chốn tỉnh lỵ thời cận đại, đậm đặc sắc thái văn hoá xứ Quảng, chưa phai nhạt đến tận nay.

Cần nhấn mạnh, phức hợp di sản ấy gắn chặt đến tận tế bào của/với nền cảnh thiên nhiên và môi trường sinh thái. Địa bàn cộng cư trở thành sản phẩm lịch sử, một dạng di sản thiên tạo và nhân tạo không tách lia. Hễ xảy ra sự tách lia, phức hợp di sản nhân tạo kia sẽ lằm với chính mình.

Cũng cần nói tới điều kỳ diệu của sự tồn tại, cho đến nay, phức hợp di sản vô song này: Nó giữ được mình qua những cuộc biến động mà hầu như mọi đô thị không thoát khỏi. Đó là những sự biến đổi lớn của các đô thị Việt Nam nửa sau thế kỷ XIX và nửa đầu thế kỷ XX. Đó là cuộc chiến tranh hơn 30 năm mới được kết thúc mà Quảng Nam- Đà Nẵng là bãi chiến địa thuộc loại hủy diệt nhất. Đó là sự biến đổi bởi chủ nhân các ngôi nhà, giàu có lên, thay đổi thị hiếu... Trải qua ngàn ấy cửa ải, Hội An vẫn còn đấy. Nay bước vào công nghiệp hoá, hiện đại hoá và đô thị hoá, vào cuộc làm giàu ngay từ chính vốn liếng di sản, liệu Hội An có còn giữ được mình không?

Đã có những cơ sở để tin điều ấy là có thể.

3- Chúng ta đã chọn và xác định chiến lược và giải pháp ứng xử toàn cục và từng phần phù hợp với di sản đô thị đặc trưng, với nhu cầu phát triển Hội An ngày nay, do đó mang tính khả thi cao.

Vào đầu những năm 80, trong những điều kiện rất khác biệt với thời nay, kiến trúc sư K.Kwiatkowski đã vững tin mà nói rằng- người Hội An sẽ giàu lên từ di sản của mình. Ông đưa ra quan điểm cơ bản trong ứng xử với di sản này là "trả lại các giá trị lịch sử bên cạnh cuộc sống hiện đại, đảm bảo cho người dân các điều kiện phù hợp với các nhu cầu sống ngày nay, trên cơ sở đó xây dựng các chương trình cho sự

phát triển của thành phố tương lai”.

Trong “Dự án tổng thể đầu tư bảo tồn và khai thác di tích khu phố cổ Hội An” do Trung tâm Thiết kế và tu bổ di tích Trung ương xây dựng và được Thủ tướng Chính phủ phê duyệt theo Quyết định số 240/TTg, ngày 14/4/1997, cũng như trong quá trình bảo tồn di sản Hội An, chúng ta nhất quán theo đuổi những định hướng cơ bản sau đây:

- Bảo tồn địa bàn tự nhiên- sinh thái lịch sử- nhân văn của Hội An.

- Bảo tồn các di chỉ, trùng tu các di tích đơn lẻ trên địa bàn lịch sử của Hội An.

- Giữ gìn nguyên vẹn khu phố cổ như là một di tích phố thị, với các thể loại kiến trúc cấu thành như nhà ở, đình, chùa, hội quán, nhà thờ tộc, cầu, chợ v.v... Duy trì những đặc trưng hình thái học đô thị, diện mạo kiến trúc các con phố.

- Gắn liền bảo tồn di sản với quyền lợi của người dân, đảm bảo cho họ những điều kiện sống ngày càng cải thiện, để họ được hưởng thành quả từ khai thác du lịch.

- Bảo tồn di sản văn hoá vật thể với bảo tồn di sản văn hoá phi vật thể, bao gồm lối sống, mô hình kinh doanh, ngành nghề thủ công, truyền thống quan hệ xã hội và gia đình, học hành, lễ hội v.v...

- Coi di sản văn hoá là tài nguyên đặc trưng, là động lực phát triển kinh tế- xã hội của thành phố.

Đánh giá trên thực tế, chúng ta có thể nhận định: Di sản đô thị Hội An được bảo tồn và phát huy tác dụng hiệu quả hơn cả so với các di sản đô thị khác ở ta.

Điều đó chỉ có thể, khi tổng chiến lược và các giải pháp ứng xử được vạch ra thực sự phù hợp và thực sự khả thi, khi Hội An tranh thủ được sự hỗ trợ có chất lượng và có hệ thống từ các phía, khi di sản đứng dưới sự quản lý và thực hiện bởi các cấp chính quyền địa phương và đặc biệt hơn cả, khi nó được người dân hiểu rõ: Giữ di sản là vì quyền lợi của chính mình.

4- Công tác bảo tồn và trùng tu di tích ở Hội An trong 2 thập kỷ qua chẳng những khắc phục được tình trạng xuống cấp “kịch tính” của chúng, mà còn nâng cấp diện mạo chung của khu phố cổ, nâng cao chất lượng sống cho

người dân, đảm bảo cho di sản tồn tại lâu dài hơn.

Những kết quả nêu trên có được do sự hợp lực của nhiều yếu tố:

- Dự án tổng thể bảo tồn và khai thác di tích khu phố cổ năm 1997 đã xác định đúng về định hướng giải/biện pháp, đối tượng, trình tự ưu tiên, về bảo tồn, trùng tu và tôn tạo di tích. Những kết quả qua 9 năm thực hiện Dự án, chưa hẳn đã tương xứng với những gì đã được hoạch định, song đây cũng là dự án duy nhất về bảo tồn di sản đô thị được thực hiện về cơ bản.

- Quy chế quản lý, bảo tồn, sử dụng di tích khu phố cổ Hội An do UBND thị xã Hội An ban hành năm 2006 là một công cụ bảo tồn di sản đô thị thật sự hữu ích, đúng với cách ứng xử và do đó mang tính khả thi. Văn bản này không chủ trương biến khu phố cổ thành bảo tàng. Nó tính tới và mở đường cho sự song tồn 2 nhân tố cơ bản: Di sản kiến trúc và nhu cầu tiếp tục sống của dân cư, tiếp tục phát triển của đô thị. Nó khả thi bởi sự chấp nhận phần “mềm” và phần “cứng” trong bảo tồn. Chính tính khả thi quyết định năng lực và hiệu quả quản lý. Khu phố cổ Hà Nội chưa thành công bởi quy chế áp đặt cho nó là cho một khu bảo tàng, khu di tích.

- Tương ứng với đặc thù của di sản đô thị Hội An, các nguồn đầu tư vào đây đa dạng: Ngân sách Trung ương, chương trình mục tiêu quốc gia về văn hoá, ngân sách địa phương, tài trợ của nước ngoài, đầu tư từ cộng đồng... Bên cạnh những di tích trọng điểm được tu bổ bởi ngân sách Nhà nước và bởi sự hỗ trợ quốc tế, 1432 căn nhà do người dân bỏ tiền ra tu sửa với sự hướng dẫn nghiệp vụ của cơ quan chuyên môn. Đó là một “hội chứng” gây niềm tin vào sự thành công của chủ trương bảo tồn di tích- nhà dân, di tích- nhà hàng phố.

- Hội An đã hội tụ các nhà bảo tồn và khảo cổ học từ các nước, các lực lượng chuyên môn quốc nội. Chính sự gặp gỡ của những cách ứng xử có phần khác nhau về bảo tồn đã nâng công tác bảo tồn di sản Hội An lên tầm và chuẩn mực quốc tế. Hội An trở thành một dạng laboratoire về bảo tồn và trùng tu di sản đô thị.

- Qua trùng tu các di tích kiến trúc gỗ, các

nguyên tắc kỹ thuật đã được kiểm nghiệm và khẳng định: Lấy việc cải thiện tình trạng kỹ thuật làm ưu tiên số một, hạn chế tối đa mọi sự thay thế, cho phép những bổ sung bức thiết nhằm cải thiện điều kiện sống và làm việc cho người sở hữu. Từ việc tu sửa chùa, cầu và nhà số 100 đường Trần Phú do "Trung tâm Bảo quản và tu bổ di tích Trung ương" thực hiện vào giữa những năm 80 đến các ngôi nhà cổ do các chuyên gia Nhật Bản chủ trì, nhận thấy sự đồng nhất về cách làm. Một điều khác là, ở chỗ, họ dành đến 1/3 chi phí cho việc xây dựng hồ sơ khoa học, điều mà ta không thể làm được, bởi thiết kế phí (có cả khảo sát và xây dựng hồ sơ) chỉ bằng thiết kế phí xây dựng thông thường.

- Một thành công lớn trong quá trình bảo tồn di sản Hội An chính là việc hình thành cơ chế quản lý và tác nghiệp, đội ngũ cán bộ chuyên môn tại chỗ, việc xây dựng Quy chế quản lý trên nền tảng hiểu biết và sát thực tế, nhờ đó việc thực hành quản lý có hiệu quả; việc trùng tu di tích có sự làm chủ bài bản chuyên môn. Ngay việc lực lượng nghệ nhân và thợ địa phương đảm nhận việc thi công tu bổ cũng là một đảm bảo cho thành công của sự nghiệp bảo tồn.

5- 26 năm trước, thị xã nhỏ và nghèo này bị rung chuyển bởi sự vận hành của ngót 700 cỗ máy dệt vải thô xuất khẩu. Phải là những nhà không tưởng của thế kỷ XVII- XVIII mới bạo gan mơ tưởng về cái ngày dân Hội An giàu lên, mở mày, mở mặt bởi di tích. Ấy thế mà lâu nay người Hội An có phần nào "bảo thủ", đã điếm nhiên chuyển sang nền kinh tế dịch vụ du lịch. Không ai mách bảo, tự nhiên mọc lên hàng trăm cửa tiệm, mọc lên những dãy phố, tiệm may mặc, tiệm bán tranh, tiệm hàng lưu niệm, làm và bán đèn lồng... Hơn 65% GDP của thành phố là từ dịch vụ- du lịch- thương mại. Tỷ trọng này xấp xỉ với các trung tâm du lịch lừng danh trên thế giới. Nay có thể nói Hội An bước sang giai đoạn 3 của sự tiến hoá lịch sử: Giai đoạn I- cảng thị; giai đoạn II- tỉnh lỵ; giai đoạn III- trung tâm du lịch quốc tế thuộc loại sầm uất nhất nước.

Hơn mọi nơi nào khác, dân Hội An hiểu: Di sản mà ông cha họ để lại chính là tài nguyên

của họ. Không giữ được nó, lấy gì mà làm ra tiền, ra của.

6- Năm 2007, tổng số khách du lịch đến Hội An trên 1 triệu. Nghĩa là 13 khách du lịch trên 1 người dân. Cả nước không đâu có số lượng khách như vậy. Điều đáng ghi nhận là khách đến Hội An thường lưu trú vài ngày, họ say mê khám phá những cái không phải là kỳ quan, đôi khi họ còn trở lại.

Trên địa bàn thành phố đã nhanh chóng xây cất hàng chục công trình phục vụ du lịch, các khu nghỉ mát, khách sạn cấp thấp và cấp cao. Hệ thống này đang trở thành yếu tố tạo thị, tạo diện mạo cho đô thị.

Cùng với sức thu hút về du lịch và nghỉ mát, Hội An đang trở thành một địa điểm của những lễ hội, những hoạt động văn hoá và giải trí, quốc nội và quốc tế.

Đầu ra của di sản chính là từ bản chất văn hoá của nó. Hoạt động kinh tế phải lấy bản chất văn hoá làm thước đo.

II- Những cảnh báo từ bảo tồn và phát triển Hội An.

Di sản Hội An đứng trước nhiều mối hiểm nguy kinh niên, như tình trạng xuống cấp của các công trình cổ và cũ, bão và lụt ngày càng có sức tàn phá gấp bội; nạn biến đổi dòng sông và bãi bồi; nguy cơ hoả hoạn; sự xâm thực của mối mọt; gia tăng ô nhiễm môi trường; sự quá tải của dân số nơi trung tâm và quá tải của thiết chế du lịch- dịch vụ v.v... Chúng tôi xin tập trung vào việc đưa ra 2 cảnh báo khác, có lẽ chứa đựng nhiều hơn cả nguy cơ đối với di sản và ngay cả đối với thành phố Hội An. Đó là:

- Nguy cơ Hội An đánh mất sự cân bằng đô thị trong phát triển.

- Nguy cơ của Hội An đánh mất mình từ trong ra.

Thứ nhất: Về nguy cơ Hội An đánh mất sự cân bằng đô thị trong phát triển.

Trước tiên, đó là sự xuất hiện dấu hiệu mất cân đối giữa tài nguyên di sản và sự phát triển kinh tế du lịch- dịch vụ. Cho đến nay, yếu tố tài nguyên di sản chủ yếu khai thác tập trung ở khu phố cổ. Khu phố cổ là đối tượng của tham quan và nghiên cứu, của mua sắm, của dịch vụ ăn uống, của giao lưu v.v... Trong khi đó, nó chỉ

là một khu phố nhỏ, đối tượng đáp ứng nhu cầu đa dạng của du khách lại không nhiều, mọi sự bổ sung hoặc xen cấy vào đó để tạo thêm sức hấp dẫn đều dễ bề trở thành thách thức. Lượng khách ngày càng ồ ạt, hệ thống các công trình du lịch dịch vụ càng nhiều và càng lớn, lấn át hạt nhân di sản. Di sản Hội An ngày càng trở nên nhỏ bé và mất cân xứng. Tài nguyên di sản có nguy cơ bị vắt kiệt.

Cùng với đó là sự mất cân bằng về hình thái học đô thị trong sự phát triển. Cho đến tận những năm gần đây, do đặc điểm lịch sử, Hội An vẫn còn là một đô thị hài hoà, cân bằng về không gian. Điều đó biểu hiện ở sự chuyển hoá mềm mại giữa những thành phần đô thị được hình thành và phát triển ở những thời kỳ lịch sử khác nhau; chuyển hoá từ khu phố cổ sang các con phố và các ô phố thời kỳ thực dân, thời kỳ trước 1975 và thậm chí cả thời kỳ trước đổi mới. Hội An về mặt hình thái học đô thị là một cơ thể hầu như thống nhất, chưa bị rạn nứt, và chính đó là một giá trị to lớn mà các đô thị khác ở nước ta đã đánh mất từ khá lâu, là cái giá trị chưa thấy nhắc tới lâu nay.

Đối với di sản đô thị lịch sử, đối với một thành phố nhỏ như Hội An, thời nay đã nảy sinh 2 thách thức, đó là sự phát triển tự nhiên và tăng tốc do hiện đại hoá và sự phát triển đột biến hệ thống kiến trúc và kỹ thuật hạ tầng của nền kinh tế du lịch- dịch vụ. Về thứ 2, với tư cách là yếu tố tạo thị nổi trội, đang tác động mạnh và rõ hơn cả đến sự trọn vẹn của đô thị về phương diện hình thái học. Hàng trăm công trình khách sạn, phục vụ du lịch, nghỉ mát đang áp sát các ô phố cũ và khu phố cổ, chiếm cứ ô ạt các khoảng không có giá trị cảnh quan trên địa bàn thành phố. Nếu chúng ta trèo lên một điểm cao, sẽ nhận ra sự bao vây của những xây dựng mới, khác lạ về công năng, về quy mô và hình khối, về hình thức kiến trúc, gây ra sự phá vỡ từng phần các không gian kiến trúc vốn dĩ nhuần nhị. Sớm hoặc muộn chúng ta sẽ chọc thủng và làm tan vỡ cảnh quan đô thị, sớm hoặc muộn sẽ dẫn tới sự đối kháng giữa cũ và mới, đến sự đánh mất bản sắc vĩ mô của chốn đô thị- di sản hiếm hoi này. Kế tiếp sự tan vỡ không gian đô thị là sự tan vỡ cảnh quan, sự ô

niễm thị giác cũng không xa xôi gì lắm với ô nhiễm môi trường.

Cảnh báo thứ 2, đó là nguy cơ Hội An đánh mất mình từ trong ra. Đã đành là Hội An sở hữu nguồn "gien" bền và mạnh, Hội An có sức đề kháng lớn, trong quá khứ đã từng phồn thịnh từ sự cộng sinh văn hoá và giao lưu, song chúng tôi không thể không đưa ra những quan ngại sau đây:

- Ở phố cổ Hội An đang diễn ra những biến động sâu lắng nội tại, chứa đựng những nguy cơ gây biến đổi về phương diện vật thể, đó là: Từ năm 1999 đến nay có hơn 83 trường hợp bán nhà, 181 trường hợp cho những người từ các địa phương khác thuê, 264 trường hợp chủ nhà di dời khỏi chỗ ở cũ. Cùng với đó là sự hình thành trong khoảng thời gian ngắn những ngành kinh doanh mới lạ, như may đồ mặc kiểu express, như bán tranh sao chép, như sản xuất và bán đèn lồng, đồ chạm khắc v.v... Những hoạt động này xem ra khó trụ lại lâu do tính chất "làm nhanh ăn nhanh".

- Cả 2 hiện tượng nêu trên, có bản chất vừa sâu xa và vừa tức thời, đang là những hội chứng của sự biến hoá từ trong ra, rất khó ngăn chặn do chúng hầu như là tất yếu, song lại hàm chứa nguy cơ về sự "rỗng ruột hoá" di sản văn hoá truyền thống và cốt lõi, từ trong ra. Chúng tôi e ngại là, cứ đà này, kèm theo sự tác động của bên ngoài và của thời đại, di sản Hội An, chí ít là khu phố cổ sẽ dần dà trở thành khối bất động sản được bảo tồn tươm tất, còn chủ nhân của nó thì đã là những người khác.

Chúng ta phải đưa ra những chủ trương, những đối sách và đường hướng vĩ mô nào đấy để duy trì di sản- tài nguyên trong sự phát triển như là cơ may, chứ không phải là tai hoạ cho di sản.

III- Một vài gợi ý cho thời gian tới

Chúng tôi xin mạo muội đưa ra một số gợi ý sau đây:

1- Cần tiếp tục công việc nghiên cứu toàn diện và chuyên sâu về Hội An, đúc kết thành một dạng ngân hàng dữ liệu cơ bản dùng cho mọi quy hoạch, chương trình bảo tồn và phát triển.

2- Mở rộng công tác trùng tu, tôn tạo và khai

thác các di tích ngoài khu phố cổ. Phát lộ những giá trị của nội hàm các ô phố (các hẻm, kiết) cho du khách.

3- Khảo sát toàn diện dân cư khu phố cổ (điều kiện sống, kinh doanh, nhu cầu về cải tạo ngôi nhà, sự gắn bó với di sản, quyền lợi của họ trong sự bảo tồn di sản và phát triển du lịch, các nguyện vọng khác...). Khi chúng ta cân bằng được quyền lợi người dân và quyền lợi của di sản, điều ấy có nghĩa là công cuộc bảo tồn nắm chắc thành công.

4- Điều tra và đánh giá toàn diện tình trạng phát triển kinh tế du lịch- dịch vụ và hệ thống các thiết chế phục vụ nó; tác động của quy hoạch và công trình phục vụ du lịch- dịch vụ tới khu di sản, tới đô thị và không gian sinh thái lịch sử của địa bàn.

5- Sự phát triển thành phố Hội An phải được kế hoạch hoá bằng một quy hoạch tổng thể chuyên biệt, phù hợp với đặc trưng của đô thị di sản và dựa vào di sản như là một động lực, trong đó, cần chú trọng đặc biệt sự duy trì cân bằng đô thị về phương diện hình thái học và môi trường sinh thái lịch sử nhân văn.

6- Cần ban hành một quy chế đặc thù quản lý và điều tiết xây dựng trên toàn thành phố, với việc chế độ hoá việc quản lý xây dựng ở từng khu vực, tạo ra những vùng đệm, vùng chuyển tiếp đối với khu di sản, vùng bảo tồn cảnh quan v.v...

7- Trong việc xây dựng một dự án mới về đầu tư bảo tồn di sản Hội An, nhất thiết phải thực hiện công việc điều tra, khảo sát đặc biệt chuyên môn về hiện trạng khu phố cổ, các di tích và toàn bộ tình trạng xây dựng ở thành phố hôm nay.

8- Cần có những chính sách và chế độ

khuyến khích người dân trụ lại với phố cổ, giúp đỡ họ vay vốn hoặc giảm thuế để họ đầu tư kinh doanh, giảm bớt sự lấn lướt từ phía ngoài. Đồng thời chú trọng việc khơi nguồn và hồi sinh những giá trị, những truyền thống văn hoá đô thị đặc thù, tránh du nhập thiếu lựa chọn những hình thức hoạt động văn hóa xa lạ với một đô thị có tính cách riêng.

9- Chú trọng tới thẩm mỹ đường phố, thẩm mỹ đô thị như việc trồng hoa và trồng cây ở khắp mọi nơi có thể, lấp kín những khoảng trống rỗng mới nổi ra. Bên cạnh di sản được giữ gìn chu đáo phải là một đô thị được chăm sóc chu đáo, như thể một khu nhà riêng.

10- Đã đến lúc phân tích lại cấu trúc thành phần du khách, lợi nhuận họ mang lại và những tác hại cho ngày mai. Tính tới việc dần dà ưu tiên đầu tư phát triển du lịch cao cấp hơn, nhằm giảm bớt sức ép đối với di sản mà lại tăng cao thu nhập cho thành phố.

11- Cuối cùng, ở tầm định hướng vĩ mô, vẫn nên cân nhắc lại vai trò từ những thế mạnh, mà từ đó Hội An chọn hướng đi lên: Với tư cách là trung tâm du lịch văn hoá, nghỉ dưỡng bờ biển hay là trung tâm của nhiều hoạt động quốc nội và quốc tế khác. Chọn trọng tâm và đặt giới hạn thật chính xác cũng là sự đảm bảo cho Hội An phát triển mạnh, củng cố về chiều sâu, khẳng định cái "Tôi" trong thời đại toàn cầu đại hội nhập này¹./

H.D.K

Chú Thích:

1- Bài viết này đã được trình bày tại *Hội nghị tổng kết thực hiện Dự án bảo tồn di tích Hội An (1997-2009)*.

PROF. DR. ARCHITECT HOÀNG ĐẠO KÍNH: HỘI AN CULTURAL HERITAGE- REVIEW OF A QUARTER CENTURY OF PRESERVATION IN URBAN DEVELOPMENT

From the preservation and evaluation of "Hoi An Urban Heritage", the author provides an overview on the process of research, conservation, restoration and promotion of this cultural heritage in recent period. He also gives some warnings about risks arising from reality and suggests the way to treat this cultural heritage, which was inscribed in the UNESCO's World Heritage List.